

Disposisjon
Alminnelig Forvaltningsrett
2. avdeling

1. Faget Alminnelig forvaltningsrett

1.0 Forvaltningsrettslige grunnperspektiver

- 1.00 Rettssikkerhet
 - 1.000 Målet (verdiene)
 - 1.001 Regler som tilgodeser målet
- 1.01 Effektivitet
 - 1.010 Tosidig mål
 - 1.011 Regler som tilgodeser målet
- 1.02 Politisk styring
 - 1.020 Verdien, tanken om avledet demokrati
 - 1.021 Regler som tilgodeser målet
- 1.03 Inngrepsforvaltning og ressurstilodelingsforvaltning m m
- 1.04 Verdier, rettsregler og rettsprinsipper

1.1 Sentrale distinksjoner

- 1.10 Forskjellen på personelle, prosessuelle og materielle regler
- 1.11 Forskjellen på kompetanse og plikt
- 1.12 Forskjellen på primærregler og sanksjonsregler
- 1.13 Forskjellen på ugyldighet og ansvar
- 1.14 Forskjellen på interne og eksterne avgjørelser

1.2 Forholdet til tilgrensende fag

- 1.20 Forvaltningsrett og statsforfatningsrett
- 1.21 Alminnelig forvaltningsrett og spesiell forvaltningsrett
- 1.22 Forvaltningsrett og strafferett
- 1.23 Forvaltningsrett og prosess
- 1.24 Forvaltningsrett og rettskildelære
 - 1.240 Lover som er felles for alle forvaltningsgrener
 - 1.241 Ulovfestete rettsprinsipper
- 1.25 Forvaltningsrett, EØS-rett, EMK osv
 - 1.250 Menneskerettighetenes betydning
 - 1.251 EØS-rettens betydning for lovgiver, for spesiell forvaltningsrett og for alminnelig forvaltningsrett

1.3 Oversyn over hovedproblemstillingene

- 1.30 De materielle spørsmålene: Hvilke beslutninger kan og skal foretas? Hvilke handlinger kan og skal foretas? "Hva"-spørsmålene
 - 1.300 Hjemmelskravet
 - 1.301 Vilkårslæren
 - 1.302 Skjønslæren sett fra forvaltningens ståsted
- 1.31 De personelle spørsmålene: Hvem kan eller skal handle eller beslutte på det offentliges vegne? "Hvem"-spørsmålene?
 - 1.310 Inhabilitetsreglene

- 1.311 Delegasjonreglene
- 1.312 Instruksjonsspørsmålene
- 1.32 De prosessuelle spørsmålene: ”Hvordan”-spørsmålene
 - 1.320 Hvilken beslutningsform kreves?
 - 1.321 Hvilke saksbehandlingsskritt må foretas?
- 1.33 Sanksjonsspørsmålene: ”Hva blir følgen?”-spørsmålene
 - 1.330 Gyldighetsspørsmål
 - 1.331 Ansvarsspørsmål
- 1.34 Kontrollspørsmålene: ”Hvem er vakthund?”-spørsmålene
 - 1.340 Rollefordeling forvaltning og domstoler
 - 1.341 Skjønnslæren sett fra domstolens ståsted
- 1.35 ”De tre søylene” i forvaltningsretten
 - 1.350 Lovskravet
 - 1.351 Saksbehandlingsreglene
 - 1.352 Domstolskontroll med forvaltningens lovanvendelse og skjønnsutøvelse

1.4 Litteratur, forelesninger, kurs

- 1.40 Læringskrav og alternativ hovedlitteratur
- 1.41 Forholdet mellom forelesninger, kurs, PBL og eksamenskurs
- 1.42 Avgrensning mot forvaltningsrettslige temaer utenfor kjernestoffet til 2. avdeling – spesielt forvaltningens avtaler
- 1.43 Avgrensning mot kjernestoff til 2. avdeling – bl a utredningsplikt, taushetsplikt og kontroll fra andre enn domstolene
- 1.44 Framdriftsvalget i forelesningene

2. Saksbehandlingsregler – oversyn

2.0 Hvorfor har vi saksbehandlingsregler

2.1 Hvilke saksbehandlingsregler har vi?

- 2.10 Ulovfestete saksbehandlingsprinsipper
 - 2.100 God skikk som etisk norm
 - 2.101 Forsvarlig saksbehandling
- 2.11 Særlovbestemte saksbehandlingsregler
- 2.12 Forvaltningslovens saksbehandlingsregler
 - 2.120 Oversikt over loven
 - 2.121 Handlingsregler og beslutningsregler
 - 2.122 Primærregler og sanksjonsregler
 - 2.123 Står det bare saksbehandlingsregler i forvaltningsloven?
- 2.13 Offentleglova

2.2 Forvaltningslovens område og rekkevidde

- 2.20 Hvilke organer gjelder loven for (§ 1)
 - 2.200 "Forvaltningsorgan"
 - 2.201 Aksjeselskaper og andre bedrifter
 - 2.202 Private organer
- 2.21 I hvilke saker gjelder loven (§ 1 og § 3)?
 - 2.210 Utgangspunkt: "den virksomhet som drives" (§ 1)
 - 2.211 Kap. IV-VI gjelder bare "enkeltvedtak"
 - 2.212 De fire beslutningstypene

- "Vedtak" = Enkeltvedtak + Forskrift
 - Andre avgjørelser
 - Individuelle eller generelle
- 2.213 Hva er "enkeltvedtak" (§ 2 bokstav b)?
- Typiske eksempler
 - Krav nr 1: "Vedtak" (§ 2 bokstav a)
 - "avgjørelse"
 - "bestemmende"
 - "rettigheter og plikter"
 - "for private"
 - "utøving av offentlig myndighet"
 - Krav nr 2: Individuelle vedtak ("en eller flere bestemte personer")
 - Særregel: Prosessuelle enkeltavgjørelser (§ 2,3. ledd)
 - Særregel: Tjenestemannssaker (§ 2,2. ledd)
- 2.214 Hva er "forskrift" (§ 2 bokstav c)
- Typiske eksempler
 - Grensen mot instruks
- 2.215 Momenter for grensedragningen mellom "vedtak" og andre avgjørelser
- 2.216 Momenter for grensedragning mellom enkeltvedtak og forskrift
- 2.217 Minimumslov
- 2.218 Forvaltningsloven i praksis

3. Det kontradiktoriske prinsippet

3.0 Kravet til forhåndsvarsling

- 3.00 En sammenligning med rettspleien
- 3.01 I hvilke saker plikter forvaltningen å varsle (fvl § 16,1, § 37)?
- 3.02 Hvem må varsles? ("part" – fvl § 2 bokstav e)?
- 3.03 Hva må varselet innholde?
- 3.04 Tidspunkt for varselet, uttalelsesretten
- 3.05 Må det noensinne gis nytt varsel?

3.1 Varsel om nye opplysninger

- 3.10 Hvilke nye opplysninger må meddeles parten (§ 17,2)?
- 3.11 Hvilke nye opplysninger bør meddeles parten (§ 17,3)?
- 3.12 Sammenligning med personopplysningsloven § 20 og § 23

3.2 Følgen av brudd på det kontradiktoriske prinsippet (§ 41)

4. Partsoffentlighet

4.0 Typen av informasjonsregel

- 4.1 I hvilke saker gjelder partsinnsyn?**
- 4.2 Hos hvem kan det kreves innsyn?**
- 4.3 Når kan det kreves innsyn?**
- 4.4 Hvordan kan det kreves innsyn?**

4.5 Hva kan det kreves innsyn i?

- 4.50 Hovedregelen - § 18 første ledd
- 4.51 Unntak pga tilblivelsen:
 - 4.510 Organinterne dokumenter - § 18 a
 - 4.511 Fra underordnede organer - § 18 b første ledd første punktum
 - 4.512 Skriftveksling mellom departementer - § 18 b første ledd annet punktum
 - 4.513 Innhentete råd/vurderinger - § 18 b annet ledd
- 4.52 Unntak fra unntakene: Faktum - § 18 c
- 4.53 Unntak fra unntakene: Kommunal- og fylkeskommunal forvaltning: § 18 d
- 4.54 Unntak pga innholdet - § 19
 - 4.540 Forskjell på taushetsplikt (§ 13) og taushetsrett (§ 19)
 - 4.541 De tre sonene (som lett forveksles)
- 4.55 Unntaksreglene i tilsettingssaker – forvaltningslovforskriften §§ 14-19
- 4.56 Unntaksreglenes rettsstatus: Unntaksrett, meroffentlighet - § 18 annet ledd
- 4.57 Sammenligning med personopplysningsloven § 18 og § 23

4.6 Følgen av brudd på partsoffentlighetsprinsippet (§ 41)

5. Allmennoffentlighet

5.0 Offentlighetsprinsippet

- 5.00 Prinsippet om åpenhet og gjennomsiktighet
- 5.01 Svakheter ved den tidligere offentlighetsloven
- 5.01 Offentleglova (offl.)

5.1 Sammenligning mellom fvl. og offl.

- 5.10 Typen av rettsregel
- 5.11 Hvilke saker gjelder loven?
- 5.12 Hvem kan forlange innsyn
- 5.13 Hos hvem kan innsyn forlanges?
- 5.14 Når kan innsyn forlanges?
- 5.15 Hvordan kan innsyn forlanges?
- 5.16 Hva kan det kreves innsyn i?
 - 5.160 Hovedregelen
 - 5.161 I en bestemt sak
 - 5.162 Unntakene – oversikt

5.2 Sammenligning med personopplysningsloven § 18

5.3 Sammenligning med miljøinformasjonsloven kapittel 3

5.4 Offentlighetsprinsippet i framtidens IKT-samfunn

- 5.40 Elektronisk tilgang uansett tilgangsform/tilgangsmiddel
- 5.41 To veis kommunikasjon
- 5.42 Sammensmelting av informasjon og brukerservice

5.5 Følgen av brudd på offentlighetsprinsippet

6. Begrunnelsesplikt

6.0 Prinsippet

- 6.00 Sammenligning med domstolsprosessen
- 6.01 Sammenligning med begrunnelsesprinsippet i EUs tjenstedirektiv
Artikkel 10 nr 6

6.1 Hva må begrunnes?

6.2 Når må det begrunnes?

- 6.20 Det tosporete begrunnelsessystemet
- 6.21 Hovedregel: Automatisk samtidig begrunnelse – § 24,1
- 6.22 Unntak i innvilgelsessaker - § 24,2 første alternativ
- 6.23 Unntak i fordelingssaker - § 24,2 annet alternative
- 6.24 Unntak fra unntaket: Etterfølgende begrunnelse kan kreves - § 24,2 tredje punktum

6.3 Begrunnelsens *innhold*

- 6.30 Faktum - § 25,2
- 6.31 Jussen - § 25,1
- 6.32 Skjønnnet - § 25,3
- 6.33 Inngripende vedtak

6.4 Følgen av brudd på begrunnelsesplikten (§ 41)

7. Klage

7.0 Flerinstansprinsippet

- 7.00 Sammenligning med rettspleien
- 7.01 En internasjonal sammenligning
- 7.02 Sammenligning med EUs tjenstedirektiv Artikkel 10 nr 6

7.1 Forholdet mellom begrunnelse og klage

7.2 Forskjellen på klage og omgjøring

- 7.20 Parter krever ny runde/"prøving av eget tiltak"
- 7.21 Prøvingsplikt/prøvingsrett

7.3 I hvilke saker gjelder klagerett?

7.4 Hvem kan klage? ("part eller annen med rettslig klageinteresse" – § 28,1

- 7.5 Hvem er *klageinstans*? ("nærmest overordnet" - § 28,1)
- 7.6 *Klagevilkår* ("... kan påklages" - § 28,1)
- 7.7 *Klagebehandling* (§§ 29-34,1)
- 7.8 *Klageinstansens kompetanse og plikt* (§§ 34,2-34,3)
- 7.9 *Klageutfall* (§ 34,4)
- 7.10 *Følgen av brudd på flerinstansprinsippet*

8. Omgjøring

- 8.0 **Hva er å omgjøre**
 - 8.00 Forskjellen fra klageutfall
 - 8.01 Forskjellen fra å behandle ny sak
- 8.1 **Hvem kan omgjøre? Omgjøringsinstans**
 - 8.10 Organet selv (§ 35,1, § 35,5)
 - 8.11 Overordnet organ (§ 35,2, § 35,3, § 35,5)
- 8.2 **Når kan det omgjøres? Omgjøringsgrunnlag**
 - 8.20 Omgjøring av gyldig vedtak (§ 35,1 a og b, § 35,3 - § 35,5)
 - 8.200 Omgjøring til gunst for "tilgodesett" (§ 35,1 a jfr § 35,2)
 - 8.201 Omgjøring til skade for "tilgodesett" (§ 35,1 b, § 35,3 - § 35,5)
 - 8.202 Klargjøring av § 35,3
 - 8.203 Klargjøring av § 35,5
 - Egen lovhjemmel ("annen lov")
 - Omgjøringsforbehold (følger av vedtaket selv")
 - Ulovfestet omgjøringsrett ("alm. forvaltningsrettslige regler").
Momenter
 - 8.21 Omgjøring av ugyldig vedtak (§ 35,1 c, jfr § 35,2)
- 8.3 **Særregelen for statlig omgjøring av kommunalt vedtak (§ 35,4)**
- 8.4 **Omgjøringsplikt**
 - 8.40 Eckhoffs/Smiths standpunkt
 - 8.41 Frihagens og Boes syn

9. Personelle regler – oversyn

- 9.0 **Stats- og kommunalforvaltning**
 - 9.00 Regjering og forvaltning: Grunnloven § 3, § 12 og § 14
 - 9.01 Stortingets organisasjonsmyndighet
 - 9.02 Det kommunale selvstyret
- 9.1 **Sentral- og regionalforvaltning/lokalforvaltning**
 - 9.10 Oppbygningen av sentralforvaltningen
 - 9.11 Forskjellen på statens regionalforvaltning og kommunalforvaltning
 - 9.12 Framveksten av nye organisasjonsmodeller

9.2 Fem sentrale organisasjonstrekk

- 9.20 Fellesskapets, ikke tjenestemannens, interesser (målaspektet)
- 9.21 Etablering av ansettelsesforhold (kontraktsaspektet)
- 9.22 Innordnet i over- og underordningsforhold (kommandoaspektet)
- 9.23 Lydighetsplikt, lojalitetsplikt og ytringsfrihet (lydighetsaspektet)
- 9.24 Å handle eller beslutte under ansvar (ansvarsaspektet)

9.3 Organisasjonsforholdets rettslige betydning

- 9.30 Hjemmelsspørsmålene
- 9.31 Lojalitetsplikten
- 9.32 Instruksjonsspørsmålene
- 9.33 Delegasjonsspørsmålene
- 9.34 Betydning for saksbehandlingsreglene
 - 9.340 "Samme organ"? (fvl § 18 annet ledd første punktum, fvl § 28)
 - 9.341 Underordnet organ? (fvl § 18 annet ledd annet punktum)

9.4 Regler om hvem som er rette vedkommende i organet

- 9.40 Beror på ansettelsesforholdet og på stillingsfullmakt
- 9.41 Regler om hvem som *ikke* er rette vedkommende
 - 9.410 Funksjonsudyktighetsregler
 - 9.411 Inhabilitetsregler

10. Inhabilitet

10.0 Hva er inhabilitet?

10.1 Hvorfor har vi regler om inhabilitet?

10.2 I hvilke saker gjelder inhabilitetsreglene?

- 10.20 § 1 jfr § 3
- 10.21 Særreglene i kommuneloven

10.3 Hvem kan være inhabile?

10.4 Til hva er tjenestemannen inhabil?

10.5 Når er tjenestemannen inhabil?

- 10.50 Tilknytningsforholdet gjelder tjenestemannen selv (§ 6,1 og § 6,2)
 - 10.500 Fellestrekk i § 6,1
 - 10.501 Hovedtemaet i § 6,2
 - 10.502 Momenter i § 6,2-vurderingen
 - 10.503 Betydningen av inhabilitetsinnsigelse
 - 10.504 Forskjellen fra ugyldighetsinnsigelse
- 10.51 Tilknytningsforholdet gjelder den overordnede (§ 6,3. ledd)
- 10.52 Unntak: Strengt lovbundne avgjørelser (§ 6,4. ledd)
- 10.53 Forskjellen fra § 41-vurderingen

10.6 Hvordan må inhabilitetsspørsmål håndteres (§ 8)

- 10.60 Hierarkiske organer
- 10.61 Kollegiale organer

10.7 Virkningen av inhabilitet (§ 9 jfr § 7)

10.8 Følgen av brudd på inhabilitetsreglene (§ 41)

11. Delegasjon

11.0 Hva delegasjon vil si

11.01 Forskjellen på å kunne delegere og å måtte ha lovhjemmel

11.02 Rettsvirkningen av å delegere:

11.020 For den som får tildelt myndighet

11.021 For den som delegerer

11.022 Forutsatt at det *er* delegert, delegasjonskompetanse er ikke nok

11.1 Delegasjonsbehov og delegasjonshensyn

11.10 Effektivitetshensynet: Avlastningsbehovet

11.11 Kvalitetssikringsbehovet: Hensynet til kyndighet

11.12 Rettssikkerhetshensyn som argument for og mot delegasjon

11.2 Grunnvilkår for å delegere: Overordningsforhold

11.200 Normalt nødvendig, men ikke bestandig nok

11.201 Sondre etter delegasjonsorgan og etter typen av delegasjon:
Intern og ekstern delegasjon

11.3 Regjeringens delegasjonsmyndighet

11.30 Intern delegasjon

11.31 Ekstern delegasjon

11.310 Hovedregelen: Tillatt med mindre forbudt, Grunnloven § 3

11.311 Unntakene:

- Grunnloven § 28
- Grunnlovsregler som gir myndighet til "Kongen i statsråd" til forskjelle fra regler som legger myndighet til "Kongen"
- Lover som påbyr statsrådsbehandling
- Ikke delegasjon til hvem som helst
 1. Til "Uavhengige statsorganer"
 2. Til kommuner
 3. Til private

11.4 Departementets delegasjonsmyndighet

11.40 Intern delegasjon

11.41 Ekstern delegasjon

11.410 Hovedregelen: Tillatt med mindre spesielt forbudt

11.411 Unntakene:

- a) Lover som forbyr delegasjon
- b) Kgl. res. som forbyr delegasjon
- c) Ikke til hvem som helst (sml 11.311)

11.5 Andre organers delegasjonsmyndighet

11.50 Intern delegasjon

11.500 Hierarkiske organer (smln 11.40)

11.501 Kollegiale organer (smln 11.30)

- 11.51 Ekstern delegasjon
 - 11.510 Hovedregelen: Forbudt med mindre spesielt tillatt
 - 11.511 Unntak: Praktiske behov og praksis

11.6 Følgene av feil

12. Instruks

12.0 Hva er en instruks?

12.00 Rettsvirkningen

- 12.000 Instruks retter seg innad
- 12.001 Instruks medfører ordre
- 12.002 Forskjellen på administrative plikter og kompetanseskranker utad
- 12.003 Absolutt plikt eller moment i en avveining:
 - Forskjellen på instruks og rettslig signal

12.01 Følgen av å ha fulgt en *ulovlig* instruks

- 12.010 Sammenlign synsvinkelen i Nürnbergdommene
- 12.011 Forskjellen på:
 - a. Den etiske problemstillingen
 - b. De rettslige problemstillingene (motstandsrett? motstandsplikt?)
- 12.12 Rettsfølger utad? Ugyldig vedtak?

12.02 Følgen av å ha fulgt instruks *lengre* enn det er anledning til

- 12.020 Skjønnsutøvelsen er blitt rent mekanisk
- 12.021 Kan eliminering av ethvert skjønn skape ugyldighet (se 16.201)?

12.1 Instruksbehovet

12.10 "Orden i eget hus"

- 12.100 Sammenhengen mellom instruks og overordnet ansvar
- 12.101 Sammenhengen mellom instruks og delegasjon

12.11 Forebyggingsperspektivet

- 12.110 Unngå uheldige eller ulovlige forhold i forvaltningen
- 12.111 Unngå uønskete gjentakelser

12.12 Det gamle instruksjonsbehovet: Unngå feil

12.13 Det nye instruksjonsbehovet: Styring

12.2 Tre hovedspørsmål

12.20 Kompetansespørsmålet (hvem kan instruere hvem om hva?) - 12.3

12.21 Formkrav til instruks og tolking av instruks - 12.4

12.22 Rettsvirkningen av instruks og instruks overtredelse - 12.5

12.3 Kompetansespørsmålet: Myndighet til å instruere

12.30 Instruksjonsmyndighet med hjemmel i lov

12.31 Instruks med hjemmel i organisasjonsforholdet

- 12.310 Samme som ved delegasjon, dvs
 - Overordningsforhold er nødvendig, men ikke bestandig nok
 - Sondre etter instruksjonsorgan og etter typen av instruks:
 - Interne og eksterne instruks

12.32 Interne instruks

- 12.320 Hovedregel: Tillatt for alle slags instruks – formelle og materielle, generelle og individuelle

12.321 Unntak: Brudd på lov eller ulovfestete rettsprinsipper

12.33 Eksterne instruks

12.330 Eckhoffs/Smiths systematikk: "Uavhengige organer"

12.331 Stortingets instruksjonsmyndighet

12.332 Regjeringens instruksjonsmyndighet

- Utgangspunktet: Grunnloven § 3
- Lov som legger myndighet rett til andre organer

Tolking

- Organets oppgaver (typer av hensyn)
- Organets sammensetning
- Organisasjonsformen (egen lov, statsforetak, A/S)
- Organisasjonsbetegnelsen ("eget rettssubjekt", "frittstående organ", "uavhengig organ" etc)

12.333 Andre organers instruksjonsmyndighet

- Det underordnete organet har fått myndighet delegert fra instruksorganet
- Det underordnete organet har fått myndighet "over hodet på instruksorganet", f eks rett fra Regjering eller Storting: Tolking av vedtaket (lov, kgl res osv) som legger myndighet til organet som skal instrueres

12.4 Formkrav og tolking

12.40 Stortingsinstruks

12.400 Plenarvedtak

12.401 Det parlamentariske språket

12.41 Regjeringsinstruks: Kgl. res

12.42 Andre organers instruks

12.420 Kompetansen: Formfrihet

12.421 Praksis: Eksterne instruks normalt i skriftlig form, f eks rundskriv

12.422 Det er forskjell på kompetanse og bruk av kompetanse!

12.43 Saksbehandlingen: Fvl § 1 og § 3 jfr § 2 bokstav a

12.44 Tolking: Er det instruert, og i tilfelle om hva?

12.440 Begrepsbruken instruks versus retningslinjer

12.441 Høflighetsformen "Du bør", "Jeg ser helst at" (målstyring, virksomhetsplanlegging osv)

12.442 Grensen mot rettslige signaler

12.443 Grensen mot rene politiske forventninger

12.5 Følger av instruks overtredelse

12.50 Ansvarsfølger

12.500 Organ- og tjenestemannsansvar

12.501 Administrative sanksjoner

12.502 Straff

12.503 Erstatning

12.51 Kompetanseoverskridelse? Kan brudd på instruks gjøre vedtak ugyldige?

13. Materielle regler – oversyn

13.0 Lovkravet: Hjemmel og tolking

- 13.00 Legalitetsprinsippet
- 13.01 Lex superiorprinsippet

13.1 Vilkår til begunstigende forvaltningsvedtak

13.2 Skjønnutøvelsen – og dens skranker

- 13.20 Hva består forvaltningsskjønnet i?
- 13.21 Lov- og ulovfestete skranker
- 13.22 Saklighets- og forsvarlighetsprinsippet
- 13.23 Forholdsmessighetsprinsippet
- 13.24 Minstestandardprinsippet

13.3 Domstolskontroll med lovanvendelse og skjønnutøvelse: Det ”frie skjønnet”

14. Lovskravet

14.0 Forskjellen på hva lov kan brukes til og hva lov må brukes til (lovsformens anvendbarhet, lovsformens nødvendighet)

- 14.00 Oversikt over anvendbarheten
- 14.01 Oversikt over nødvendigheten

14.1 Betydning for Storting, Regjering/forvaltning og private parter

- 14.10 Saksbehandlingsregelen
- 14.11 Kompetanseskranken
- 14.12 Rettighetsvinkelen, domstolskontrollen

14.2 Lovskravets rang og rettsgrunnlag

- 14.20 Grl §§ 96 og 99, myndighetspraksis
- 14.21 Grunnlovs rang: Konstitusjonell sedvane

14.3 Tre hovedspørsmål både for beslutninger og handlinger

- 14.30 Hva krever hjemmel i lov (14.4-145)?
- 14.31 Hva menes med hjemmel i lov (14.6)?
- 14.32 Når foreligger hjemmel i lov (14.7)?

14.4 Forskjellen i begrepsbruk for beslutninger og handlinger:

- 14.40 Eckhoffs/Smiths begrepsbruk 1: "Kompetanse" til å treffe vedtak, mens handlinger er "tillatte eller forbudte"
 - 14.400 Hva er en "forvaltningshandling"?
 - 14.401 Hva er en "forvaltningsbeslutning"?
 - 14.402 Hva er handling til forskjell fra beslutning?
- 14.41 Eckhoffs/Smiths tilnæringsmåte/begrepsbruk 2:
Legalitetsprinsippet (og lex superior-prinsippet) avgrenser kompetansen, lex superiorprinsippet avgrenser handlingsrommet
- 14.42 Andenæs' og Frihagens begrepsbruk og tilnæringsmåte
- 14.43 Forelesningsformålet for rettssystematikken

14.5 Beslutninger: Når trengs hjemmel i lov?

- 14.50 Lex superiorprinsippet

14.51 Legalitetsprinsippet

14.510 Grunnkravet til kompetanse. Konsekvens: Hjemmelsjakt

14.511 Kravet til lovhjemmel pga beslutningens innhold

14.512 Hvordan legalitetsprinsippet beskrives

- Eckhoffs negative karakteristik: Formell ("Hvis ikke noe annet gyldig kompetansegrunnlag foreligger")
- Andenæs'/Frihagens positive karakteristik: Materiell avgrensning ("inngrep i borgernes rettssfære")
- Samme innhold, uansett synsvinkel ("utenfra"/"innenfra")
- Materiell vurdering av grensetilfellene

14.513 Legalitetsprinsippets kjernesone

14.514 Randsone I (grensen mot "privat autonomi")

14.515 Randsone II (grensen mot "egenforvaltningen")

14.6 Handlinger: Når trengs hjemmel i lov?

14.60 Utgangspunktet: Alminnelig handlefrihet for forvaltningen

14.61 Unntak: Lovforbud

14.62 Unntak: "Uskrevne forbud" (av lovs rang?)

14.620 Konstruksjon

14.621 Realiteten: Handlingen går for langt

14.63 Min anbefaling til tilnæringsmåte. Momenter

14.7 Sammenligning av bedømmelsesmåten ved beslutninger og handlinger

14.70 Likheter

14.71 Forskjeller

14.8 Hjemmelskravets styrke: Hva menes med hjemmel i lov?

14.80 Lov eller i medhold av lov

14.81 Lovtekst eller vanlig rettskildebruk?

14.82 Det relative legalitetsprinsippet

14.820 Hjemmelskravet i legalitetsprinsippets kjernesone

14.821 Hjemmelskravet i legalitetsprinsippets randsoner

14.9 Om hjemmel foreligger i det enkelte tilfellet: Tolking

14.90 Alminnelige lovtolkingsprinsipper

14.91 Legalitetsprinsippet (lex superiorprinsippet) som tolkingfaktor

14.92 Hjemmelshjulet og hjemmelsslusen

14.93 Forholdet mellom funksjonen som skranke og som tolkingprinsipp

14.10 Følger av at hjemmelen svikter

15. Vilkår til begunstigende forvaltningsvedtak

15.0 Den egenartete vilkårsproblemstillingen

15.00 Betingelse for å få et begunstigende vedtak

15.01 Forskjellen på betingelse og plikt

15.02 Forskjellen o på vilkår og hensyn

15.03 Formelle vilkår og uformelle vilkår

15.1 Vilkårsbehovet og vilkårsfarene

15.2 Forbudt med mindre spesielt tillatt ("Er det hjemmelen som må påvises?"), eller tillatt med mindre spesielt forbudt ("Er det skrankene som må påvises?")

15.20 Lovtolking og ulovfestede rettsprinsipper

15.21 Forskjellen på lovbundne og diskresjonære vedtak

15.210 Lovbunden kompetanse = rettsanvendelse

- Lovbunden kompetanse: Kompetanse og plikt
- Subsumsjonsskjønnet dreier seg da om hvorvidt lovens betingelser foreligger (Gir loven hjemmel?)

15.211 Diskresjonær kompetanse = rettsanvendelse + skjønnsutøvelse

- Diskresjonær kompetanse: Kompetanse og frihet
- Skjønnet dreier seg da om hvordan friheten skal utnyttes

15.22 Rettssituasjonen ved lovbundne vedtak: Vilkår kan ikke settes

15.23 Rettssituasjonen ved diskresjonære vedtak

15.230 Utgangspunkt: Tillatt, forutsatt at vilkåret ikke går for langt

15.231 Forhold av betydning for bedømmelsen

- Saklig sammenheng
- Ikke urimelig tyngende
- Arten av retts gode
- Andre momenter

15.232 Regler eller retningslinjer?

15.233 Sammenligning med bedømmelsen etter legalitetsprinsippet

15.24 Utvider samtykke vilkårsmyndigheten?

15.3 Opprinnelige vilkår og etterfølgende vilkår

15.30 Forholdet til omgjøringsreglene (8.1)

15.31 Når blir det galt å anvende omgjøringsreglene?

15.4 Følger av at vilkåret er ulovlig

15.40 Problemstillingen

15.41 Hovedregel: Ned til lovlig nivå/vilkåret strykes

15.42 Unntak: Hele vedtaket faller bort

16. Skjønnsutøvelse og skjønnsutøvelsesskranker

16.0 Hva består forvaltningsskjønnet av?

16.00 Forskjellen på subsumsjonsskjønn (lovskjønn) og forvaltningsskjønn ("kan-skjønn. hensiktsmessighetsskjønn)

- Korresponderer med skillet mellom lovbunden og diskresjonær myndighet (15.21)
- Eksempler på mer eller mindre vidtgående subsumsjonsskjønn
- Skjønnsinnslaget går da ut på om kompetansen foreligger
 - Skjønnsinnslag på "Hvis"-siden
 - Skjønnsinnslag på "så"-siden
 - Skala av mer eller mindre skjønnspregete betingelser og rettsvirkninger

16.01 Forvaltningsskjønnet

- Forvaltningsskjønnet kommer ikke i stedet for, men i tillegg til, subsamsjonsskjønnet ("Når, *kan* forvaltningen ...")
- Skjønnet dreier seg da om hvordan friheten skal utnyttes
 - Ulike lovgivningsteknikker for å uttrykke samme realitet. Typisk "kan"-skjønn
 - Minst vidtrekkende: Enten/eller-situasjonen
 - Mer vidtrekkende: Valg mht virkemidler eller reaksjonsmåter
 - Hvor omfattende friheten er, beror på en tolking av hjemmelsloven

16.02 Eksempler

16.1 Skjønnsutøvelsesskranker i lov

16.10 Hjemmelsloven setter skranker

16.11 Andre lover setter skranker

16.110 Likestillingsloven og andre "interne lover"

16.111 Menneskerettighetsloven og skranker i EMK osv

16.2 Ulovfestete skjønnskranker?

16.20 Prinsippet om saklig og forsvarlig skjønnsutøvelse

("myndighetsmisbruk", "myndighetsoverskridelse")

16.200 Feil kan inndeles rettssystematisk på forskjellig vis

- Etter arten av feil (Eckhoffs/Smiths inndelingsmåte)
 - Uvedkommende hensyn
 - Vilkårighet
 - Sterk urimelighet
 - Usaklig forskjellsbehandling
- Etter skjønnstadier (Min inndelingsmåte)
 - premisskontroll (relevans)
 - avveiningskontroll (vekt)
 - virkningskontroll

16.201 Premisskrankene

- Avgrensning av premisskretsen ("urvedkommende hensyn")
- For få hensyn ("ensidig skjønn")
- For generelt skjønn ("for standardisert og mekanisk skjønn")

16.202 Avveiningskrankene

- Vilkårighet
- Grov urimelighet pga overeksponerte hensyn
- Usaklig forskjellsbehandling

16.203 Virkningskontrollen

- Sterkt ulike rettsfølger ("usaklig forskjellsbehandling")
- Grovt urimelig resultat ("grov urimelighet")

16.204 På hvilke måter kommer EØS-retten inn i saklighetsbedømmelsen?

16.205 Terminologien "tilblivelsesmangler"

16.21 Forholdsmessighetsprinsippet

16.210 Forholdsmessighetsprinsippetets særpreg

- Forholdet til saklighetsprinsippet ("grov urimelighet")
- Forholdsmessighetsprinsippetets selvstendige verdi – Rt 2008 s 560
- EMK og EU-inspirert rettsprinsipp

- Forholdet mellom EMK-/EU-prinsippet og den forvaltningsrettslige tankegangen i Norge

- 16.211 Omstridt hvor langt prinsippet rekker
- 16.212 Forholdsmessighetsprinsippet som saksbehandlingsregel
- 16.213 Forholdsmessighet som pliktregel for forvaltningen
- 16.214 Forholdsmessighet som kompetanseskranke

16.22 Minstestandardprinsippet

- 16.220 Omstridt hvor langt prinsippet rekker
- 16.221 Lovbasert minstestandard
- 16.222 Velferdsbasert minimumsnivå
 - Utmålingskjønn
 - Andre kjønn
- 16.223 Er minstestandardprinsippet et generelt forvaltningsprinsipp?

16.3 Sammenligning mellom saklighet, forholdsmessighet og minstemål

16.4 Følger av at skjønnskranke er overskredet

17. Domstolskontroll med forvaltningens lovanvendelse og skjønnsutøvelse

17.0 Forestillingene om det "frie skjønn"

- 17.00 Forskjellen på
 - det materielle kompetansespørsmålet
 - spørsmålet om hvor langt kontrollinstansens myndighet rekker

17.01 Domstolenes kontrollbegrensninger ("det frie skjønn")

- 17.010 Forholdet til EMK Artikkel 6
- 17.011 Forholdet til EUs tjenstedirektiv Artikkel 10 nr 6

17.02 Ikke bare domstolene som har begrenset kontrollmyndighet

17.03 Terminologien "prøvesesrett"

17.1 Domstolskontrollen med lovanvendelsen til forvaltningen

17.10 Hovedspørsmålet: Hvor langt/dypt kan kontrollen gå?

17.11 Hva kan retten alltid kontrollere

- 17.110 Saksbehandlingen
- 17.111 Tolking av reglene
- 17.112 Faktum i saken (bevisbedømmelsen)

17.12 Lovanvendelse der lovgiveren har avskåret subsumsjonskontrollen

17.13 Lovanvendelse der det etter ulovfestede prinsipper kan herske *tvil*

- 17.130 Hovedregel: Retten kontrollerer subsumsjonen fullt ut
- 17.131 Unntaksvis *er* subsumsjonen endelig
- 17.132 Iallfall kan det være grunn til å vise tilbakeholdenhet
- 17.133 Unntaksvis er tilsynelatende lovbetingelser bare retningslinjer under skjønnsutøvelsen (jfr 17.2 nedenfor)
- 17.133 Momenter for å avgjøre hvor langt subsumsjonskontrollen går
 - Graden av vaghet, håndgripelig, vurderingstemaets art osv
 - Kompetansebegrensning eller grunn til tilbakeholdenhet?

17.134 Terminologi

17.2 Domstolskontrollen med skjønnsutøvelsen til forvaltningen

17.20 Kontroll med om det foreligger lovbundet eller diskresjonær myndighet = Kontroll med hvordan loven skal *tolkes*, jfr 17.101

17.21 Kontroll med lovanvendelsen i diskresjonære vedtak, jfr 17.1

17.210 Unntaksvis kan tilsynelatende lovbetingelser tjene kun som retningslinjer for skjønnsutøvelsen – Rt 2007 s 257, Rt 2008 s 560, HRD 25/6-2009

17.22 Hvor langt går rettens kontroll med selve skjønnsutøvelsen?

17.220 Hovedregel: Retten kan *ikke* kontrollere om skjønnet er blitt rimelig, hensiktsmessig, nyttig, fornuftig osv

17.221 Unntak i lovverket, som gir retten full kontroll

17.222 Terminologi

17.223 Indirekte skjønnskontroll

- Gjennom å stille ekstra strenge krav til saksbehandlingen
- Gjennom skjerpet dokumentasjonsbyrde ved inngrepene vedtak?

17.224 Rettskontroll med skjønnets grenser (16.2)

17.3 Nyttene av å skille mellom lovanvendelses- og skjønnsutøvelseskontroll

17.30 Kontroll med lovanvendelsen er:

- Kontroll med om kompetansebetingelser foreligger
- Altså en hjemmelskontroll

17.31 Kontroll med forvaltningsskjønns lovmessighet er:

- Kontroll med *bruken* av friheten
- Som diskresjonær kompetanse gir

17.32 Utgangspunktet for domstolskontroll er stikk motsatt

17.33 Kontrollen med saklighets-, forholdsmessighets- og minstestandardprinsippet arter seg ulikt

17.330 Når kompetansebetingelser/kompetanseskranker kontrolleres:

Da er kontrollen bundet til et bestemt tema

17.331 Når retten kontrollerer hvordan diskresjonær myndighet er brukt:

Da er målestokken generell

17.4 Kan domstolene bestemme utfallet selv, eller må ugyldige vedtak oppheves?

17.40 Oppfatninger i rettsteorien

17.41 Rettspraksis

18. Ugyldighet og ansvar

18.0 Rekapitulering

18.00 Skillet mellom feil og sanksjoner (1.12)

18.01 Skillet mellom ugyldighet og ansvar (1.13)

18.02 Typer av feil (1.30-1.32)

18.03 Sanksjonspanoramaet: Ansvar og ugyldighet (1.33)

18.1 Ugyldighet

18.10 Ugyldighetsbetingelser

18.100 Absolutte ugyldighetsbetingelser

- 18.101 Relative ugyldighetsbetingelser
- 18.102 Særskilt ugyldighetsbedømmelse for hver feil
- 18.103 Kumulert ugyldighetsbedømmelse

18.11 Ugyldighetsvirkninger

- 18.110 Ugyldighet som samlebetegnelse for en rekke mulige virkninger
 - Kan parten bygge på vedtaket? (dom på naturaloppfyllelse)
 - Kan parten overse det? (straff)
 - Selvtekt
 - Lydighetsplikt?
 - Er ugyldighet en erstatningsbetingelse? Se 18.2
 - Omgjøringsrett
 - Omgjøringsplikt?
 - Eckhoffs karakteristik ”nullitet” vs angripelighet
 - Terminologi og realitet
- 18.111 Reparasjon, ratihabisjon (godkjenning)
- 18.112 Hel eller delvis ugyldighet

18.2 Erstatning

18.20 Ulike erstatningssituasjoner

- 18.200 Erstatningsansvar for myndighetshandlinger
- 18.201 Erstatningsansvar for myndighetsbeslutninger

18.21 Forskjeller fra ugyldighetsbedømmelsen

- 18.210 Kravet til ansvarsgrunnlag
- 18.211 Kravet til økonomisk tap
- 18.212 Strengere krav til årsakssammenheng

18.22 Kravet til ansvarsgrunnlag

- 18.220 Objektivt eller subjektivt ansvar?
- 18.221 Strengt culpaansvar?
- 18.222 For hvilke feil spiller synsvinkelen størst rolle?

18.22 Forutsetter erstatning ugyldighet?

- 18.220 Ikke for myndighetshandlinger
- 18.221 Normalt for myndighetsbeslutninger
- 18.222 Unntak

18.23 Isolert eller samlet erstatningsbedømmelse?

- 18.200 Erstatning etter en totalbedømmelse av så vel
 - Beslutningen, som
 - Handlingene underveis eller etterpå?

18.24 Spesielle erstatningssituasjoner

- 18.240 Forledelsesansvar - aktsom god tro
 - Negativ kontraktsinteresse
 - Innrettelsestap ellers

18.241 Omgjøring mot erstatning